

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • איגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תשס

ערב שבת-קודש

פרשת יתרו

י"ט בשבט ה'תשס"ט

שנת הקהל

יוצא-לאור על-ידי

מכון ליובאוויטש שעל-יד

צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו — המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

י"ט בשבט ה'תשס"ט – כ"ו בשבט ה'תשס"ט

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	י"ט בשבט	ה' נזקי ממון פרק ג-ה.	ה' טוען ונטען פרק יב.	מ"ע רמ.
ש"ק	כ' בשבט	פרק ו-ח.	פרק יג.	מ"ע רח.
א'	כ"א בשבט	פרק ט-יא.	פרק יד.	מ"ע רמא.
ב'	כ"ב בשבט	פרק יב-יד.	פרק טו.	מ"ע רמא.
ג'	כ"ג בשבט	ה' גניבה.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק טז.	מל"ת רמד. מ"ע רלט.
ד'	כ"ד בשבט	פרק ד-ו.	ה' נחלות.. בפרקים אלו. פרק א.	מ"ע רח. מל"ת רעא. ערב.
ה'	כ"ה בשבט	פרק ז-ט.	פרק ב.	מל"ת רמו. רמג.
ו'	כ"ו בשבט	ה' גזילה ואבידה.. בפרקים אלו. פרק א-ג.	פרק ג.	מל"ת רמה.

זמני השבוע *

צאת הכוכבים	שקיעת החמה***	מנחה גדולה	חצות היום והלילה	סוף זמן ק"ש	זריחת החמה	זמן ציצית ותפילין	עלות השחר**		תאריך
							72 ד' לפני הזריחה	120 ד' לפני הזריחה	
5.51	5.26.9	12.25	11.55	9.07	6.29	5.32	5.10	4.24	ו', י"ט בשבט
5.52	5.27.8	12.25	11.55	9.07	6.28	5.31	5.09	4.23	ש"ק, כ' בשבט
5.53	5.28.6	12.25	11.55	9.06	6.27	5.30	5.09	4.22	א', כ"א בשבט
5.54	5.29.5	12.25	11.55	9.06	6.26	5.29	5.08	4.21	ב', כ"ב בשבט
5.55	5.30.3	12.25	11.55	9.05	6.25	5.28	5.07	4.20	ג', כ"ג בשבט
5.55	5.31.1	12.25	11.55	9.04	6.24	5.27	5.06	4.19	ד', כ"ד בשבט
5.56	5.32.0	12.25	11.55	9.04	6.23	5.26	5.05	4.18	ה', כ"ה בשבט
5.57	5.32.8	12.24	11.54	9.03	6.22	5.25	5.04	4.17	ו', כ"ו בשבט

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"ז בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטין" (לשון אדה"ז שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ	צה"ש	דה"נ
יתרו	6:02	4:48	6:04	5:03	6:04	4:53	6:07	5:07
משפטים / שקלים	6:08	4:54	6:09	5:09	6:09	4:59	6:10	5:12

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעל-יד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

www.chabad.org.il אינטרנט: ISSN 0793-7474 דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il

החידוש במתן תורה: המשכת העצמות בעולם

מדוע חשובה כל-כך קבלת התורה על-ידי הקטנים, ומהי זכותם הגדולה של המלמדים? • בתורה ישנה המשכת העצמות ובלי הגבלות; בלימוד תשב"ר נמצא הוא בגלוי • עצם התורה אינה לברר בירורים, או לדעת כיצד לנהוג - אלא שעל-ידיה "לוקחים" את העצמות • מצד העונג האמיתית בתורה, יש ללמוד בכל רגע פנוי • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

והטעם לזה: המצוות הן בהגבלה, אבל התורה,

המצוות, מ"מ, יש עליו חיוב מדרבנן מצד חינוך (ראה אנציק' תלמודית ערך חינוך בתחלתו (כרך טו ע' קסב ואילך). וש"ג).

והנה, גם לדעה הב' שהחיוב הוא גם על הבן, הרי, כשם שבמילה ופדיון הבן ישנה רק עשיית האב, ואילו מצד הבן לא נדרש ענין של עשי' כלל, והיינו, שהחיוב בפועל הוא רק על האב - כן הוא בשאר המצוות שמצד חינוך שיש בהם גם עשיית הבן, שפעולת הבן אינה אלא ענין של עשי', וזהו כח חיצוני בלבד, אבל בנוגע לענין החינוך שבדבר, כיוון שהבן אינו בר-דעת, הרי החיוב דחינוך חל בפועל על האב (אף שבעיקרו הרי זה חיוב על הבן, בכח עכ"פ).

משא"כ בתלמוד תורה - הנה גם לדעה הא' שהחיוב הוא רק על האב, הרי החיוב הוא שהבן עצמו ילמד ויבין כו' (ראה גם לקו"ש ח"א ע' 45 בשוה"ג), וע"פ מארו"ל (ע"ז יט, א) "לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ", צריך האב לעורר אצל בנו רצון וחפץ ללימוד התורה (עכ"פ הרצון שמצד יראת הרצועה, דכיוון שבחיצוניות ובפועל הרי הוא רוצה בכך, אזי יצליח בלימודו), ולא די בהפעולה לשכור עבורו מלמד (מהנחה בלתי מוגה).

א. בעניין החילוק בין תורה למצוות - יובן . . . טעם החילוק שביניהם לגבי קטנים!:

מכל המצוות - קטנים פטורים. ישנה מצווה מצד חובת חינוך, אבל המצווה היא רק מדברי סופרים², והמצווה היא על האב, לא על הבן. אבל בתורה איתא³ "מצוות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה", וישנו חיוב גם על הבן, ש"חייב" ללמוד את עצמו כשיכיר⁵.

(1) מכאן עד סו"ג הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר (באירית), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 303 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

(2) ראה שו"ע אדה"ז אור"ח סש"ג. תניא הקדמה לח"ב. ואכ"מ.

(3) ל' רבינו הזקן בשולחנו פ"א מהל' ת"ת ה"א.

(4) רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ג. וראה פס"ד להצ"צ שם (שלט, א).

(5) ולהעיר:

בגדר החיוב דחינוך מצינו ב' דעות: (א) חיוב על האב לחנך את בנו, כשם שחייב למולו ולפרותו כו'. (ב) החיוב הוא גם על הבן, דאף שמדאורייתא פטור הוא מכל

דווקא, שזהו היסוד גם בנוגע לגדולים].

ג. ופנימיות העניין בזה - שהתורה היא המשכת העצמות, שהוא בכל מקום בשווה. וזהו גם כן הטעם שהתורה נקראת בשם "אמת", כמאמר רז"ל¹² "אין אמת אלא תורה". עניין האמת הוא שאין בו הפסק. דבר שיש בו הפסק אינו אמת, כידוע¹³ בעניין "נהרות המכזבין". אמת - "תכון לעד"¹⁴.

עניין זה מרומז גם באותיות א' מ' ת', כדאיתא בירושלמי¹⁵ שאות א' היא תחילת האותיות, מ' - אמצעיית האותיות, ות' - סוף האותיות, ועניין האמת הוא שבכל מקום, בתחילה, באמצע ובסוף, הוא בשווה.

ולכן נקראת התורה בשם "אמת", כיוון שאין בה הגבלות, מהמדריגות הנעלות ביותר עד התחתונות ביותר. מחד גיסא אומרים שהתורה היא "עומק רום", למעלה מ"לידע את המעשה", למעלה מעניינים הקשורים עם עשייה; ולאידך גיסא נמצאת תורה גם ב"עומק תחת", עד לקטנים שפטורים מן כל המצוות.

ד. ועל-פי זה יש להוסיף במעלת הקטנים, תינוקות של בית רבן - נוסף על האמור שזהו היסוד גם בנוגע לגדולים, ונוסף על המעלה ד"הכל שאין בו חטא"¹⁶ - כיוון שדווקא בלימוד שלהם ישנו גילוי העצמות שבתורה:

דובר לעיל במאמר¹⁷ אודות פרטי האופנים בלימוד התורה. אמנם, בכל אופנים אלו אין עדיין תכלית הביטול, ולכן, אף שיש בהם בחינת העצמות, הרי זה בהעלם.

ובעניין זה היא מעלת לימוד תינוקות של בית רבן - שזהו אופן נוסף בלימוד התורה - שלימודם אינו קשור עם מציאות וישות כלל, אלא בתכלית הביטול

שהיא בלי גבול, היא בכל ישראל. ב. מטעם זה הוצרכה להיות במתן תורה ערכות הבנים⁶. במצוות שנצטוו במרה לא הוצרכו לערכות, ודווקא במתן-תורה הוצרכה ערכות.

ועל-פי האמור יובן: עיקר עניין מתן תורה אינו נתינת המצוות, אלא נתינת התורה, שחיובה גם על קטנים. וכיוון שגם קטנים מחויבים בלימוד התורה - הרי המעלה היא בהם דווקא⁷, כפי שמסיים שם במדרש⁸: "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז"⁸. [ובפרטיות⁹ יותר:

כיוון שהתורה שייכת גם לקטנים, צריכה התורה להינתן גם לקטנים, ורק אז יכולה להינתן גם לגדולים.

והביאור בזה - כיוון שהתורה היא חכמתו וגם רצונו של הקב"ה, וידוע שבעניין הרצון אין התחלקות (שזהו ההפרש בין שכל לרצון, שבשכל שייך שלוקחים חלק מהשכל, מה שאין כן ברצון, אם ממלאים רק חלק מהרצון, לא נתמלא הרצון כלל¹⁰), ולכן, כיוון שהתורה שייכת גם לקטנים, הרי לולי נתינה לקטנים, אינה יכולה להינתן גם לגדולים, כי כאשר חסר פרט מסויים בנתינת התורה, אזי חסר בכללות עניין נתינת התורה.

ויתירה מזה - שעיקר ההדגשה היא בנוגע לקטנים דווקא.

ויובן על-פי המשל הידוע¹¹ מהגבהת הבניין על-ידי כלי ההגבהה הנקרא ליווע"ר, שצריכים להתחיל להגביה הקורה התחתונה דווקא, ואז ממילא יוגבהו גם העליונים הימנו.

וכמו כן בנוגע למתן תורה - שהזיכרון בכללות העולמות שנעשה במתן תורה הוצרך להתחיל מעולם הזה דווקא, ועל דרך זה בנוגע לעולם הזה גופא, שהוצרכה להיות הדגשה מיוחדת בנוגע לקטנים

(6) שהש"ר פ"א, ד (א).

(7) ראה גם לקו"ש ח"א ע' 110.

(8) תהלים ח, ג.

(9) המוסגר בחצאייריבוע - מהנחה בלתי מוגה.

(10) ראה שיחת יום ב' דחה"ש תרצ"ג בתחלתה (לקו"ד ח"ד תשע, ב). וראה גם שיחת יום ב' דחה"ש תשי"ז ס"ט (ת"מ ח"כ ע' 45). וש"נ.

(11) תו"א בראשית ד, א. ובכ"מ.

(12) ירושלמי שבהערה 45. וראה ברכות ה, רע"ב.

(13) פרה פ"ח מ"ט.

(14) משלי יב, יט. וראה גם תניא פי"ג.

(15) סנהדרין פ"א ה"א.

(16) שבת קיט, ב. ה' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ג.

(17) וד"ה קרוב ה' לכל קוראיון פ"ג ואילך (לעיל ע' 25

* * *

ה. ...עניין זה שיש צורך בכחינת התורה שלמעלה מהעולמות הוא לא רק כדי שעל-ידי זה תהיה עבודת הבירורים כדבעי (על דרך המבואר בקונטרס עץ החיים²³ שיש צורך בעניין יחודא עילאה כדי שהעבודה דיחודא תתאה תהיה כדבעי) - שהרי לא זהו תכלית התורה; תכלית התורה היא - לשם התורה עצמה. יש אמנם בתורה עניין הפעולה בעולם, אבל זוהי המדריגה התחתונה שבתורה, ואילו אמיתית עניין התורה הוא - אור שלמעלה

לגמרי, וזהו אמיתית עניין "תען לשוני אמרתך"¹⁸, "כעונה אחר הקורא"¹⁹, היינו, שכאשר הקב"ה אומר "קמץ אל"ף אָ", אזי גם הוא חוזר ואומר "קמץ אל"ף אָ", ולכן בלימוד דתשב"ר ישנו העצמות בגילוי. ובוזה יובן הסיפור הידוע²⁰, שפעם הפסיק רבינו הזקן באמצע דביקותו בשמעו קול ילד בוכה, ויצא מחדרו, וראה שהילד נפל מן העריסה ולכן בכה, ולקחו והחזירו לעריסה והרגיעו עד שנרדם. ואחר כך הוכיח רבינו הזקן משהו על כך שמרוב דביקותו לא שמע את בכיו של הילד. והביאור בזה - לפי שבחינת העצמות לוקחים

אלו שנתמנו על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר להיות "מלמדים", צריכים לידע שאין זה עניין של ירידה אלא אדרבה, הלימוד עם תינוקות של בית רבן הוא זכות גדולה ביותר

מהעולמות לגמרי. ואף-על-פי שאמיתית עניין התורה הוא אור שלמעלה מהעולמות לגמרי, הנה החידוש דמתן תורה הוא - שגם אור התורה שלמעלה מהעולמות יומשך ויורגש בפנימיות בעולם, ויפעל בנפש הבהמית ובגוף (שהרי גם צדיק גמור שנמצא במדריגה נעלית ביותר קשור עם גוף), אלא, שהפעולה בגוף אינה עניין של בירורים כו', יציאה מהרע כו', שזהו עניין הקשור עם העולם, כי אם עניין של עליות בקדושה גופא, על דרך טבילת כהן גדול ביום הכיפורים²⁴, וכיוצא בזה. כלומר: עניין התורה הוא המשכת אור ועליות בקדושה. ואף-על-פי-כן, הרי זה פועל בעולם ובגוף, שגם הם יתאחדו עם דרגת הקדושה שלמעלה מהעולמות.

וזהו החידוש דמתן תורה:

עניין המצוות היה גם קודם מתן תורה - ז' מצוות בני נח, ובפרט המצוות שניתנו במרה. ואף שמצוות אלו אינם בדומה למצוות שניתנו במתן תורה²⁵, מכל

דווקא בתינוקות של בית רבן. והרי רבינו הזקן היה אומר תמיד "מי לי בשמים ועמך לא חפצתי גו"²¹, "איך וויל נאָר דיר אָליין"²², בחינת העצמות, ועניין זה "לקח" רבינו הזקן על-ידי תינוקות של בית רבן דווקא. ועל-פי זה מתווסף נועם ועריכות (געשמאַק) בהנהגת רבותינו נשיאינו שהקדישו שימת-לב ביותר בנוגע לתינוקות של בית רבן.

ובנוגע לפועל:

אלו שנתמנו על-ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר להיות "מלמדים", צריכים לידע, שאין זה עניין של ירידה, אלא אדרבה, הלימוד עם תינוקות של בית רבן הוא זכות גדולה ביותר, ועליהם לעשות עבודתם בחשק ובחיות, ביודעם שעל-ידי זה "לוקחים" בחינת העצמות.

(18) תהלים קיט, קעב.

(19) ראה סוכה לח, ב. תו"א יתרו סז, ב. קט. א. לקו"ת שה"ש מד, ב. ובכ"מ.

(20) ראה גם תו"מ ח"י ס"ע 229 ואילך. וש"נ.

(21) תהלים עג, כה.

(22) ראה סהמ"צ להצ"צ שרש מצוות התפילה פ"מ (דרמ"צ קלה, סע"א). - נעתק ב"היום יום" יח כסלו.

(23) פ"ז ואילך.

(24) ראה תו"מ ח"י ע' 14. וש"נ.

(25) ראה לקו"ת ח"כ ע' 140. וש"נ.

דבר ה' בזה גור³¹; ואם באמת לא היה להם זמן ללמוד - איך אפשר לחייבם?

ומכאן ראייה, שיש אפשרות שמצד הדין, מצד קיום מצוות תלמוד תורה, פטור הוא, ואף-על-פי-כן, מצד החיות והעונג שצריך להיות בלימוד התורה, ש"אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד" - הרי הוא תופס ("כַּאֲפֹט זֶיך צו") בתורה גם כאשר על-פי דין פטור הוא.

[וענין⁹ זה אינו מצד מצוות תלמוד תורה, שהוא עניין המצווה שבתורה - שהרי עניין המצוות הוא בהגבלה, אלא מצד התורה עצמה, שבה נמצא העצמות, ולכן הרי היא למעלה מהגבלות, שנמצאת בכל זמן ובכל מקום.

ח. ועל-פי זה יש לבאר גם העניין ד"מחייב עניים . מחייב עשירים" ברוחניות - "אין עני אלא בדעת ואין עשיר אלא בדעת"³²:

כאשר בא "עשיר בדעת" וטוען שעבודתו היא למעלה מלימוד התורה, שהרי תורה ענינה השגה, ואילו הוא יתעסק בעניינים של מסירת נפש שלמעלה מהשגה - אזי אומרים לו ש"ר' אלעזר בן חרסום מחייב עשירים": אם רצונך לעסוק בעניין של מסירת נפש כדי להגיע לבחינת העצמות שלמעלה מהגבלה - דע לך, שבחינת העצמות לוקחים על-ידי התורה דווקא, כמו שנתבאר בארוכה במאמר³³.

ועל דרך זה כאשר בא "עני בדעת" וטוען שאין ביכולתו ללמוד תורה כיוון שאינו מבין מה שלומד - אזי אומרים לו ש"הלל מחייב עניים": גם מי ש"לא ידע מאי קאמר", יכול הוא לומר אותיות התורה, ועל-ידי זה לוקח בחינת העצמות, שכן, מצד העצמות אין חילוקים, והוא בכל המדרגות בשווה, כמו שנתבאר בארוכה במאמר³³.

ט. בנוגע לפועל - יש להתמיד בלימוד התורה ("הַאֲלֹטֵן אֵין אֵיין לערנען תורה").

מקום, כללות עניין המצוות היה גם לפני זה. וכמו כן היה לימוד התורה גם קודם מתן תורה, כמאמר רז"ל²⁶ "מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם כו".

אבל קודם מתן תורה היה זה באחד מב' האופנים: או עניין של בירורים ששייך לעולם, שזהו עניין המצוות, וכן המדרגה התחתונה שבתורה ששייכת לעניין הבירורים (וכמו העניין דיחודא עילאה שלצורך העבודה דיחודא תתאה), או אור שלמעלה מהעולמות, שזהו אמיתית עניין התורה, אבל באופן שלא היה קשור עם העולם.

והחידוש דמתן תורה הוא - המשכת עצם התורה, ובאופן שיומשך בעולם בפנימיות.

י. וכיוון שמתן תורה פעל המשכת עצם התורה שאינו בשביל עניין הבירורים, צריך להיות לימוד התורה לשמה - לשם התורה עצמה, היינו, לא בשביל ידיעת ההלכה, שזהו עניין "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"²⁷, וגם לא בשביל חיוב מצוות תלמוד תורה, אלא בשביל התורה עצמה, בידעו שהתורה חכמתו ורצונו של הקב"ה, ועל-ידיה לוקחים את העצמות.

ומזה מובן גם שלימוד התורה צריך להיות ללא הגבלות, כאמור לעיל . . שאף-על-פי שבמצוות תלמוד תורה ישנם הגבלות, הרי בתורה עצמה אין הגבלות כלל, ונמצאת בכל זמן ובכל מקום.

יא. על-פי זה²⁸ יובן מה שכתוב בגמרא²⁹ "הלל מחייב עניים ור' אלעזר בן חרסום מחייב עשירים": אם יבואו עניים ועשירים ויטענו שלא למדו מצד הטרדא - יביאו להם ראייה מהלל ומר' אלעזר בן חרסום.

ולכאורה, ממה נפשך: אם זוהי אמתלא של שקר, ובאמת היה להם זמן ללמוד - לא זקוקים להלל ולר' אלעזר בן חרסום, שהרי זהו ציווי מפורש³⁰: "והגית בו יומם וליילה". אם היה רגע אחד שהיה ביכולתו ללמוד ולא למד - הרי הוא בכלל "כי

(31) שלח טו, לא. סנהדרין צט, א. תניא פ"א.
(32) ראה כתובות סח, סע"א. נדרים מא, רע"א. זח"ג רעג, רע"ב.
(33) ור"ה קרוב ה' לכל קוראיון פ"ו ואילך (לעיל ע' 30 ואילך).

(26) יומא כח, ב.
(27) קידושין מ, ב. וש"נ.
(28) מכאן עד סוס"ט - המשך השיחה המוגהת שבהערה 1.
(29) יומא לה, ב.
(30) יהושע א, ח.

התורה בכל רגע, ו"יגדיל תורה ויאדיר"³⁵.
 [ואם⁹ הדברים אמורים בנוגע לגליא דתורה, הרי
 זה במכלל-שכן בנוגע לפנימיות התורה, שלהיותה
 "אילנא דחיי", בודאי שאין בה הגבלות. ועוד זאת,
 שלימוד פנימיות התורה נוגע גם ללימוד גליא דתורה
 - שהרי מבואר בתניא³⁶ ש"כשלומד שעות הרבה
 רצופות", הנה בכל שעה ושעה, כשמשתנים צירופי
 השמות ששולטים בשעות היום, "יש לו להתבונן
 בהכנה זו של מסירת נפשו לה", שבשביל זה צריך
 להתבונן בגדולת הוי' כו', ואם כן, מוכרח הוא ללמוד
 תחילה עניינים אלו בפנימיות התורה, שאז יוכל
 להתבונן כו'].

(מהתנועות יום ב' דחג השבועות, ה'תשח"י.
 'תורת מנחם' כרך כג עמ' 41-48, בלתי מוגה)

(35) ישע'י מב, כא.
 (36) ספמ"א (נח, ב).

אין ללמוד כדי לצאת ידי חובת השולחן ערוך
 (וסוף-כל-סוף הרי זה מביא לעריכת חשבון שעל-
 פי שולחן ערוך יכול הוא לצאת ידי חובתו ב"פרק
 אחד שחרית ופרק אחד ערבית"³⁴), כי, נוסף לכך
 שצריך בירור אם החשבון הוא אכן על-פי שולחן
 ערוך, שהרי יתכן שיש לו יותר פנאי, ובמילא גם על-
 פי שולחן ערוך מחויב הוא ללמוד יותר, הנה נוסף
 לזה, אפילו אם אמנם כן הוא כפי שסבור, מכל מקום,
 מצד העונג וההיות בתורה יש לעסוק תמיד בלימוד.
 וכן אין לעשות חשבונות, שהעניין ד"גדול
 תלמוד" הוא בשביל לידע את המעשה, ולכן,
 כשתבוא לפניו שאלה, יתיישב וילמד היטב את הדין
 ממקורו בחומש, עם הגמרא וכל הראשונים ואחרונים,
 עד לשולחן-ערוך אדמו"ר הזקן; אבל בשעה שאין זה
 נוגע למעשה - אינו לומד. יש לדעת, שעיקר עניין
 התורה היא תורה בשביל תורה, ויש לעסוק בלימוד

(34) מנחות צט, ב. וראה הל' ת"ת לאדה"ו פ"ג ה"ד. וש"נ.

מינוי ל'התקשרות'

אפשר לקבל את גיליון 'התקשרות'

ישירות הביתה באמצעות הדואר

מינוי לשנה: 177 ש"ח (ב-4 תשלומים)

מינוי לחצי שנה: 88 ש"ח (ב-2 תשלומים)

את השם, הכתובת והתשלום יש להעביר לפי הכתובת:

'התקשרות', מחלקת המנויים, ת"ד 14 כפר-חב"ד 60840.

כמו-כן אפשר להירשם בטלפון ולשלם בכרטיס אשראי, בטל' 072-2770130

ה"בר-מצווה" של כל ישראל

כוח לקבל את גילויי הגאולה

במתן תורה נעשה חידוש גדול גם לגבי קיום המצוות לפני מתן-תורה - כמודגש במנהג אכילת מאכלי חלב בחג השבועות, זמן מתן תורתנו, שאחד הטעמים לזה הוא מפני שבמתן-תורה בפעם הראשונה אכלו מאכלי חלב בלבד, ולא היו יכולים לאכול בשר, דאף שגם לפני מתן-תורה הייתה פעולת השחיטה, כמו שנאמר ביוסף הצדיק "ויאמר לאשר על ביתו.. טבוח טבח והכן", הרי מכיוון שברגע מתן-תורה מתחדשת המציאות של שחיטה על-פי תורה, לא מועילה השחיטה שלפני רגע מתן-תורה לחיוב השחיטה במתן-תורה. ותוכן החידוש והיתרון (כמרומז בשם הפרשה "יתרו", מלשון יתרון) דמתן-תורה - שנעשה החיבור העליונים ותחתונים, שעליונים ירדו למטה, ועל-ידי זה נעשית האפשרות שתחתונים יעלו למעלה. ...ועוד ועיקר - שבמתן תורה נעשה קיום ועמידת העולם, כדרשת חז"ל על הפסוק "ארץ יראה ושקטה", "בתחילה יראה ולבסוף שקטה", שלפני מתן-תורה היה העולם מתנוודד (די גאנצע וועלט האט זיך געשאקלט) עד שישאל קיבלו התורה באמירת "נעשה ונשמע", שאז הפסיק העולם להתנוודד ("שקטה"). ובכל שנה ושנה כשקורין הפרשה דמתן תורה . . חוזר ונשנה ונמשך עד למטה בעולם הזה התחתון שאין למטה ממנו, כללות עניין מתן-תורה בכוח וחיות ועצמיות מחודשים על כל השנה כולה. ...ועל-ידי זה נעשה חידוש המציאות ביחס לחיוב במצוות, מעין ודוגמת החיוב במצוות לגבי לפני מתן-תורה, אצל כל השומעים (וגם אלו שמספרים להם אודות) קריאת הפרשה דמתן-תורה, אנשים נשים וטף. ...ולאוסף, שבזמן הזה נמצאים כל בני-ישראל (גם הגדולים) במעמד ומצב של "טף" (לפני בר-מצווה), כיוון שקיום המצוות בזמן הזה הוא בבחינת "ציונים" לעיקר ושליומות החיוב דקיום המצוות לעתיד לבוא. ויהי רצון והוא העיקר, שבקרוב ממש תהיה ה"בר-מצווה" דכל בני-ישראל, עיקר ושליומות החיוב בקיום המצוות, כולל ובמיוחד המצוות התלויות בארץ . . ועל אחת כמה וכמה כשהגלות עומדת להסתיים, ועד כדי כך "אז די וועלט טרייסלט זיך שוין אויף מקבל זיין פני משיח צדקנו" (שהעולם כבר מזדעזע כדי לקבל פני משיח צדקנו), ובאופן שהתורה נותנת כוח ומסייעת לקבל את הגילויים דימות המשיח.

(התוועדות' תשנ"א כרך ב, עמ' 244-245)

האורות העצמיים יתגלו לעתיד

ידוע שמתן-תורה הוא עניין חד-פעמי, כיוון שבו ניתנו (לא רק כל עניני התורה שמתחדשים על-ידי תלמיד ותיק, אלא) גם עניני התורה שיתגלו לעתיד לבוא על-ידי הקב"ה. ואף-על-פי-כן נאמר "תורה חדשה מאתי תצא", חידוש ממש, כיוון שבמתן-תורה היו עניינים אלו בתכלית ההעלם לגמרי, עד כדי כך, שהתגלותם היא חידוש ממש.

ומהביאורים בזה - שבמתן תורה ניתנו בגלוי עשרת הדברות, כנגד עשרה מאמרות ועשר ספירות, דרגת האלקות שיש לה ערך ושייכות לעולם (כמודגש בנגלה דתורה, הלכות בנוגע להנהגת האדם בעולם), ואילו דרגת האלקות שאין לה ערך ושייכות לעולם לא באה בגלוי אלא בהעלם; ולעתיד לבוא תתגלה בתורה דרגת האלקות שבאין-ערוך לגמרי לעולם (כמודגש בפנימיות התורה, "סוד טעמיה ומסתר צפונותיה", ידיעת אלקות), ועד לגילוי מהותו ועצמותו יתברך ממש - כדיוק הלשון "תורה חדשה מאתי תצא", "מאתי" דייקא, וכמו שכתוב "כי כולם ידעו אותי" - בחינת "אחד עשר יום (שלמעלה מעשרת הדברות שניתנו) מחורב", "אנת הוא חד ולא בחושבן".

(ספר השיחות תשנ"ב כרך ב עמ' 169)

נשיקה חסידית

איך אפשר להחליף נשיקה של אב לבן במאמר חסידות? • כשהרבי הרש"ב עודד את הרבי הרי"צ על האור המאיר אצלו בלילה • עם גודל חשיבות אהבת אב לבנו על-פי תורה, נאסר על אב לנשק את ילדיו בבית-הכנסת • כיצד נהג הרבי במזוזה, ספר תורה ותפילין • ומה מנהג חב"ד לגבי נישוק המצות, ארבעת המינים ושאר מצוות

"נשיקה" שהיתה לסמל וחינוך של נשיא בישראל

את הסיפור לפרטיו שמע הרבי נשיא-דורנו מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ ביום ב' כ"ו בניסן תרצ"א והנציחם ברשימותיו ('תורת מנחם - רשימת היום'ן' עמ' קצא). לימים התבטא הרבי, כשסיפר שוב סיפור זה (ביו"ד שבט תשכ"ב - תורת מנחם כרך לג עמ' 32): הסיפור שמעתי מהרבי הנשיא בסיבה מסויימת.

באותה הזדמנות התעכב הרבי וביאר: (א) את תוכן עניין החלפת הנשיקה במאמר חסידות. (ב) [ודווקא] במאמר המבאר את עניין "מה רבו מעשיך". לפני-כן התייחס גם לפרט המצוין בסיפור על מגוריו של הרבי נ"ע בדירה בעלת שני חדרים ('למרות שהיה זה כמה שנים לאחרי החתונה, וכבר היה בזמן הנשיאות - היו יכולים להסתפק בדירה של שני חדרים, ושם לעבוד את ה' בשמחה ובטוב לכב").

נקודת הביאור: עניין הנשיקה, ובפרט מאב לבן, מצביע על אהבה הבאה מעצם הנפש. למרות זאת

סח כ"ק אדמו"ר נשיא-דורינו בימי ה'שבעה' לפטירת חותנו, כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע (לקוטי שיחות כרך א, עמ' 138. תורת מנחם כרך א, עמ' 4):

כשהיה הרבי ילד, בשנת תרמ"ד, דר אביו, הרבי (מוהרש"ב) נ"ע, בדירה בת שני חדרים. חדר אחד שימש כחדר השינה, ובחדר השני ישב ולמד יחד עם הרב הגאון והרב החסיד ר' יעקב מרדכי בעזפאלאוו. שם גם עמדה עריסתו של הרבי. הרבי היה יפה תואר ופניו האירו.

פעם, תוך כדי הלימוד, מאוחר בלילה, ראה הרי"מ את הרבי ישן, והחל לדבר עם הרבי נ"ע על כך שמראה וזיו הפנים מוכיח על טהרת המחשבה וכו'. נתעורר אז רצון חזק אצל הרבי נ"ע להעניק נשיקה לרבי. חלף במוחו רעיון שבבית המקדש הביאו, נוסף על הקורבנות, גם כסף זהב וכו' לבדק הבית, והחליט להחליף את הנשיקה במאמר חסידות. אז כתב את מאמר החסידות דיבור-המתחיל מה רבו מעשיך. בשנת תרנ"ב נתן את הכתב לרבי במתנה, באמרו: זו נשיקה חסידית, ובמשך הזמן אספר לך. בשנת תרנ"ו - סיפר לו את כל המעשה.

פרט ראוי לציון: בעת שסיפר הרבי סיפור זה ביו"ד שבט תשכ"ב, נשנק קולו מהתרגשות.

בחבלי עבותות אהבה

בשיחה לעיל הדגיש הרבי את גודל מעלת הנשיקה מאב לבן, במיוחד כאשר היא ניתנת מנשיא בישראל לנשיא ממלא־מקומו. ואכן הדבר בא לביטוי במאורע המופלא הבא, כפי שהוא מתועד ברשימותיו של הרבי נשיא־דורנו ('תורת מנחם - רשימת היומן' עמ' רצד):

יום א', י"ב כסלו תרצ"ג

היום אמר לי כ"ק מו"ח אדמו"ר [=מוהריי"צ] שליט"א: "בשביל החלום שחלמתי היום, הייתי צריך ליתן משקה. נשקני, ניתן משקה ונתחיל ללמוד חסידות".

חפצתי [- ממשך הרבי נשיא־דורנו] לנשקו על היד, והראה לי על מצחו וכו', ואחר־כך נשקני על הלחי.

[וזהו דבר החלום שחלם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ -] "אמר לי אאמו"ר [מהורש"ב נ"ע]: מדוע הנך בשברון־לב? (הרי) בביתך מאיר אור גם בלילה". הקיצותי... והלכתי לחדר הספרים ומצאתי [=אותך] מעיין בספר [ואז הבנתי כוונת אאמו"ר שבביתי יש אור בלילה...].

ביטוי לאהבה מורגשת או סימן בלבד

בהזדמנות מסויימת (התוועדות שבת קודש פרשת שמות תשכ"ה - לקוטי שיחות כרך ו, עמ' 9), דיבר הרבי על מעלת קריאת שם (לגבי הנאמר ש"מנאן בשמותם") שמבטאת אהבה גדולה ביותר, יתרה על אהבה המתבטאת בחיבוק ונישוק. שכן זו האחרונה שייכת דווקא כשהאהוב חש בכך, כמו בשעה שהוא ער ולא כשהוא ישן; מה שאין כן אהבה המתבטאת בהזכרת השם, לא חשובה ידיעת והרגשת האהוב, לכן שייכת היא גם בריחוק מקום מן האהוב, אף כשאינו יודע כלל שמזכירים את שמו.

החליפה במאמר חסידות, כי יש בה עניין נעלה יותר - העניין ד"מה רבו מעשיך"; ומזה נמשך אחר כך בכל ימי חייו, ו"מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".

ליתר פירוט:

אהבת האב לבן היא לא רק טבע בני־אדם, אלא כן הוא על־פי תורה. ראייה לדבר מנוסח התפילה (בפיוט "היום הרת עולם" בתפילת מוסף דראש־השנה), "רחמנו כרחם אב על בנים". כלומר, גם למעלה אי־אפשר למצוא עניין נעלה שיעורר למעלה יותר מהיחס של אב ובן. ולכן נקבע שעניין התעוררות רחמים למעלה הוא בצירוף התואר "אב": "אב הרחמים" או "אב רחמן", מכיוון שרחמי האב על הבן הם הרחמים היותר גדולים. וזאת משום שעל־פי תורה, מציאות הבן היא מציאות האב לאמיתה, וכדרשת חז"ל על פסוק "תחת אבותיך יהיו בניך". ומכל זה מובן גודל העילוי שבנשיקה של אב לבן, ובפרט מנשיא בישראל לנשיא ממלא־מקומו.

אף־על־פי־כן - המשיך הרבי וביאר - החליף אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע את הנשיקה במאמר חסידות, חילוף שהוא באופן של עלייה לדרגה נעלית יותר:

מאמר חסידות הוא לכאורה עניין של שכל, הבנה והשגה; ואילו נשיקה באה מעצם הנפש שלמעלה מדיבור, למעלה גם מדיבור של תורה. אמנם, החלפת הנשיקה במאמר חסידות מלמדת שבמאמר חסידות ישנו עניין נעלה יותר מהמקום שממנו באה הנשיקה.

והיכן מתלבש העילוי שבמאמר חסידות? - בעניין "מה רבו מעשיך", המלמד על כוח הבורא - לא מגדלות הנבראים, אלא מהריבוי שבהם. לאחר שפירט והרחיב בעניין "מה רבו מעשיך", הוסיף הרבי:

ובאופן כזה היה החינוך ("בוצין בוצין כו"), שהנשיקה שהיתה צריכה לבוא מהאב לבן, מנשיא לנשיא, שזהו ענין העצם כו', באה לידי ביטוי באופן נעלה ביותר בענין ד"מה רבו מעשיך". ובזה נתלבש העצם, וכן נמשך לאחרי־זה במשך כל ימי חייו באופן עבודתו בחיים חיותו בעלמא דין.

וכזו, שהיא רק כעין סימן בלבד המורה על החיבה, לא נוגע בה הרגש האהוב, ולכן שייכת גם כשהלה ישן, ואפילו בזה שאינו בחיים או בדומם. ומסיים הרבי:

בכמה עניינים מצינו, שדווקא בחינת ה'דומם' (שבנפש האדם) שלמטה מחלקי המדות והרגש, יש לו שייכות וקישור לבחינת ה'עצם' שלמעלה מעלה מהם. ועל-פי זה יש לומר, שהטעם הפנימי לזה, שבנשיקה שהיא רק כעין 'סימן' וכו' אינו נוגע הרגש האהוב, הוא לפי שהחיבה המתבטאת על-ידה אף שאינה באה בהתלהבות, אלא באופן טבעי וקר, שייכת היא (בפנימיותה) לבחינת האהבה עצמית שלמעלה מעניין ה'הרגש' (ושהיא המתבטאת בהזכרת השם - כמבואר בלקוטי שיחות מ"ש פ' שמות תשכ"ה).

ועל-פי זה יובן מה שמצינו דגם בנשיקת מעיל הספר-תורה מתבטאת חיבה גדולה ביותר (ראה ספר המאמרים תש"ט עמ' 87 סעיף ב') - אף שנשיקה זו היא כעין סימן בלבד - כי הרצון לבטא את החיבה באופן של 'סימן' על כל פנים, בא מצד האהבה עצמית שלמעלה מגילוי והרגש.

בית-הכנסת - גם אהבת ילדיו נחשבת כ"שיתוף"...

נפסק להלכה שאסור לנשק בניו הקטנים בבית-הכנסת (רמ"א ושולחן ערוך אדמו"ר הזקן אורח חיים ריש סימן צח). בכמה הזדמנויות התייחס הרבי לפסק-דין זה וביאורו, או ביאר על-פיו ענייני הלכה והשקפה. דוגמה לכך:

בש"פ ראה מבה"ח אלול תשט"ו (תורת מנחם כרך יד עמ' 285) התבטא הרבי:

בפירוש "אלקים אחרים" נכלל גם ענין השיתוף, שהרי בני-ישראל מוזהרים על השיתוף (דלא כבני נח שאינם מוזהרים עליו). וענין ה"שיתוף" הוא - שמשתפים להקב"ה ענין נוסף. ועל דרך זה בנוגע לתורה שהיא "תורה אחת" משום שהקב"ה הוא "הוי' אחד" - שמשתפים לתורה ענין נוסף. דוגמא לדבר: הדין שאסור לנשק בניו הקטנים בבית-הכנסת. והיינו, שאף ש"ואהבת לרעך כמוך"

ארבע שנים לאחר מכן, בש"פ וארא תשכ"ט, הוסיף הרבי ביאור לשיחה זו ואף הגיחה (ונרפסה כ"הנחה בלתי מוגה" בתור הוספה מיוחדת לליקוטי שיחות כרך ו, עמ' 415-413).

במרכז עמדו שתי קושיות:

(א) הרי מפורש בתורה שבכתב (ויחי נ, א): "וייפול יוסף על פני אביו גו' וישק לו" - והמדובר הוא לאחר פטירתו של יעקב?

(ב) מנהגם של ישראל הוא לנשק את מעיל הספר-תורה - והרי אין שייך לומר שמציאות המעיל (דומם) שייכת לאיזה הרגש - ואם-כן, הרי הוכחה ברורה, לכאורה, שביטוי אהבה של האהוב על-ידי (חיבוק ו) נישוק יש לו מקום גם באופן שאין האהוב מרגישו (כשהוא ישן - במכל-שכן ממציאות של דומם).

אגב, מסיפור ה'נשיקה חסידית' של אדמו"ר מהורש"ב נ"ע לכ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע - מסביר הרבי - "משם אין קושיא כל כך, כי יש לחלק בין נשיקה (בפועל) לרצון לנשיקה".

אלא יש ב' סוגי ואופני נשיקה, קובע הרבי, ובכך מיישב את התמיהות:

(א) נשיקה הבאה מצד רגש של אהבה עזה ביותר: כאשר האהבה מורגשת בתוקף התפעלותה והתלהבותה, עד שאינה יכולה להתבטא בדיבור (דברי חיבה) - כי אותיות הדיבור, מכיוון שהם 'כלים', אינם יכולים להכיל אהבה רבה זו - אזי הוא מבטא אהבתו באמצעות הנשיקה.

וכזו, היות וכל ענינה הוא ביטוי אהבתו העזה לאהוב, שייכת דווקא כשהלה הוא ער ומרגיש את האהבה הנובעת ומתגלית לו על-ידי הנשיקה - ובדוגמת האהבה המבוטאת בהענקת מתנה או בדיבור דיבורים מסוג זה, שאינה שייכת אלא כשהאהוב מאזין לדבריו ויודע לקבל מתנתו (שלכן המתנה והדיבורים צריכים להיות לפי ערכו של המקבל).

(ב) נשיקה הבאה רק בתור 'אות' ו'סימן' של קירוב ושל חיבה. וזו לא באה בהרגש מיוחד של התעוררות האהבה, ורק ביחס לקירוב (המסמן קירוב) ידידות וחיבה) המתאים וצריך להיות בין שני האישים.

ובמכתב הרבי מ"ח טבת תשכ"ו (אגרות קודש כרך כד עמ' מז - כאן ב'תרגום חופשי', ומקורו בכתר שם טוב השלם (הוצאת קה"ת תשס"ד) הוספות אות רצ ובהע' 41 (עמ' תל):

...הבעל שם טוב, מייסד תורת החסידות - אשר החל את עבודתו עוד טרם התגלותו - כמלמד לילדים קטנים הנה התמסרותו ואהבתו לילדים הפעוטים לא ידעה גבולות. ממלא מקומו, המגיד הידוע ממעורר שש איחל לעצמו, לחוש תחושה של אהבה בעת נשיקת ספר תורה, כפי שחש הבעל שם טוב בעת נשיקתו ילד יהודי.

מנהגו של הרבי נשיא-דורנו היה שונה, כפי שנרשם בהנהגות של שנת תשכ"ה פרק א אות נו: "כשמוציאים הספר תורה מביט עליו עד שמניחים אותו על הבימה, וכן כשמחזירים אותו לארון הקודש". ולגבי עלייתו לתורה עצמה - מתואר בקובץ מנהגי מלך (מנהגים מתשמ"ח ואילך) עמ' 31-30: מנשק במקום תחילת הקריאה ובסיומה ושוב בתחילתה. . . לפני גלילת הספר תורה מנשק בהקלף (בצידו החיצוני) דהספר תורה על-ידי הטלית ונשאר עומד על בימת הקריאה ומסתכל על ההגבהה והגלילה בחוזק ובאופן מיוחד עד סיום הגבהת וגלילת הספר, ואז שוב מנשק הספר תורה על-ידי הטלית ואחר כך חוזר למקומו.

הנהגות קודש מיומן תשכ"ה

ברשימות הנהגות קודש תשכ"ה:
 כשנכנס לבית-הכנסת נוגע במזוזה אך אינו מנשק וכן ביציאתו.
 לגבי מנהגיו של הרבי בנישוק הציצית והתפילין, להלן עוד מרשימות הנהגות קודש משנת תשכ"ה:
 (א) ב"מהולל בתשבחות" מעביר הציציות גם לידו הימנית, מניח על ב' עיניו ומנשקם בפיו.
 (ב) ב"פותח את ירך" ממשיך בתפילין של יד ובתפילין של ראש מניח ב' האצבעות בתוך עיניו ומנשקם.
 (ג) "וקשרתם לאות", "וקשרתם", [שוב] כנ"ל ב"פותח את ירך".

היא מצוה מן התורה, והענין ד"רחמי האב על הבן" הוא דין בתורה (בנוגע הבא במחתרת) אף-על-פי-כן, כשאדם נמצא בבית-הכנסת, שהוא המקום לאהבת ה' - אסור לשתף בזה ענין נוסף.

ברעיון זה הבהיר הרבי (איגרת מכ"ה אייר תשי"ט - 'אגרות קודש' כרך ח"י עמ' שצד) את חשיבות המחיצה בין גברים לנשים בבתי הכנסת:

העדר המחיצה... מגרה את המתפללים או המתפללות להביט למחלקה השנייה וכו'. ופשוט שבהנ"ל אין כל השפלת ערך מי שהוא, ולכן הוא גם הדין (למרות שהאב ובניו יחסם ענין על-פי תורה הוא, וכסגנון הכתוב "כרחם אב על בנים", בכל זאת הדין בשולחן ערוך אורח חיים ריש סימן צ"ח) שאסור לנשק בניו בבית-הכנסת, וטעם הדין על-פי האמור.

וכמו-כן, כאשר דובר על התביעה מתלמידי התמימים להינתק מענייני עולם - בש"פ במדבר תשי"ט (תורת מנחם כרך כה עמ' 311):

יש עניינים שאמנם לא צריך לשנוא אותם, אבל אף-על-פי-כן, בזמנים שיוצא למלחמת בית דוד, שאז צריך להקדיש את עצמו לגמרי למלחמה זו, עליו לכתוב "גט כריתות" לכל עניינים אלו, לנתק עצמו מהם.

ובלשון הכתוב (ברכה יג, ט): "האומר לאביו ולאמו גוי ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע", אף-על-פי שעל-פי תורה צריכה להיות אהבה אליהם. ועל דרך שמצינו בשולחן ערוך שאסור לנשק בניו הקטנים בבית-הכנסת ובית המדרש, והיינו, שכאשר נמצאים במקום שבו צריכים להיות עסוקים באהבת הוי', אין מקום לערב בזה אהבת בניו הקטנים.

נשיקת הספר-תורה

"מנהגן של ישראל הוא לנשק את מעיל הספר-תורה, יתירה מזו היתה הנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר (וכן נהג אביו כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע - ראה ליקוטי דיבורים כרך ב' רכח, א) שבעת הוצאת הספר תורה היה מחבק אותו בשתי ידיו ומנשק את המעיל" - אומר הרבי (בליקוטי שיחות כרך ו, עמ' 413).

המצווה. הובאו עיקרי הדברים בבאר־היטב אורח חיים סימן תעז סעיף א.

וכתב כ"ק אדמו"ר נשיא־דורנו ב'ספר המנהגים - מנהגי חב"ד' עמ' 67:

לא ראיתי שינסקו את הסוכה בכניסה או ביציאה.

(ומציין בקצרה: מנהג הובא באחרונים מהשל"ה).

ואמנם "מעשה רב" - כמובא ב'אוצר מנהגי חב"ד' ניסן עמ' קמ - לא ראו שהרבי ינשק את המצות ושאר המצוות שב'סדר' - למרות שבכמה מספרי גדולי ישראל מדובר על מנהג נישוק המצה, המרור והכוסות (וראה גם אוצר הנ"ל תשרי עמ' רצט).

למרות שאצל חסידי חב"ד לא נהגו בנשיקת יד הצדיק ואפילו לא בנטילת שלום בכלל - מצאנו כמה וכמה פעמים שבשעה שעברו לפני הרבי בני עדות ספרד, ששם נהגו לנשק ידי החכמים, ובראות הרבי כי רצונם בכך, הושיט להם ידו הקדושה ונשקוה. כך למשל היה זה הגאון הגדול רבי שלום משאש זצ"ל, שבא לחלות את פני הרבי בל"ג בעומר תש"נ, שמיוזמתו נטל את ידו הקדושה של הרבי ונשקה.

ד) ב"להם ציצית", "על ציצית", "לכם לציצית", "ה"א אמת", "קיימת" ו"לעד", [שוב] כנ"ל ב"מהולל בתשבחות".

בקובץ מנהגי מלך (עמ' 17) מובא עוד: בברכת "יוצר אור" ממשמש בתפילין בתיבות "יוצר אור" (על תפילין של יד) ו"בורא חושך" (על תפילין של ראש) ואחר כך מנשק את ידו הק'. ב'יחידות' משנת תשי"ב (היכל מנחם כרך א' עמ' רט) שאל הרה"ג הרה"ח וכו' ר' שמואל זלמנוב ז"ל את הרבי: האם מותר לנשק תפילין בפה, והשיבו: מותר לנשק התפילין בפה. והוסיף הרבי:

ואולי י"ל בטעם אלה שאינם נוהגים כן מפני שחוששים שמא בשעה שינשק התפילין יכנס לפיו צבע ואחר־כך ירוק אותו (וראה במראי מקומות שצ"ן שם).

מנהגנו בנישוק המצוות

כתב השל"ה במסכת פסחים (קמב,ב): וראיתי מבני עלייה המחבבים מצוות, היו מנשקין המצות והמרור וכל המצוות בעת מצוותן, הסוכה בכניסתם וביציאתם, וכן ארבע מינים שבלולב. והכול לחבב

פרשת יתרו

וישמע יתרו (יה,א)

"יתרו" - הוא על-דרך לשון הכתוב, "כיתרון האור מן החושך" (קהלת ב). הכוונה הפנימית בזה היא, שיש יתרון באור כזה הבא ונובע מן החושך (לעומת אור רגיל, שלא בא מתוך החושך), בכך שהחושך עצמו הוא שנהפך לאור. כך אירע גם ליתרו: בתחילה היה כומר לעבודה-זרה ואחר-כך התגייר ונעמד בקרן אורה.

(ליקוטי לוי-יצחק לזח"ב, ר"פ יתרו עמ' עד)

בחודש השלישי לצאת בני-ישראל מארץ מצרים... באו מדבר סיני (יט,א)

"חודש" - מלשון חידוש וגילוי אור חדש.

"בחודש השלישי" - החידוש והגילוי האלוקי השלישי שנתגלה לבני-ישראל מאז יציאתם ממצרים. וזה פירוש הכתוב: הגילוי הראשון היה בשעת יציאת מצרים עצמה, כשנגלה עליהם מלך-מלכיהמלכים הקב"ה וגאלם. הגילוי השני היה בשעת קריעת הים, שאז כל אחד ואחד הראה באצבעו ואמר: "זה א-לי". והגילוי השלישי היה במעמד הר סיני, שהתחיל בכואם של ישראל למדבר סיני.

(ספר המאמרים תש"ב, עמ' 99)

נגד ההר (יט,ב)

מדוע ניתנה התורה על הר דווקא?

ההר והמישור שניהם מאדמה, אלא שההר מוגבה. כוונת נתינת התורה היתה, שבני-ישראל יזכרו ויעלו את גשמיות העולם. דבר זה מרומז ב"הר", שהוא עפר, אך עם זה הוא גבוה, דבר המסמל את עליית החומר והזדככותו.

(ספר המאמרים ת"ש עמ' 114)

* * *

התורה ניתנה בהר, להורות שלימוד ויריעת התורה וההילוך בדרכי ה' - צריכים ליצור באדם הגבהת הלב, וכמאמר רז"ל (פסחים סח) "אי לאו האי יומא דקא גרים, כמה יוסף איכא בשוקא", וכתוב (דברי הימים-ב יז) "ויגבה ליבו בדרכי ה'".

עם זה יש להיזהר מאוד שלא לבוא מהגבהת זו לידי גאווה. וזהו "נגד ההר" - יש צורך בזהירות רבה לעמוד נגד הגאווה העלולה לבוא מלימוד התורה ומידיעתה.

זהו גם מה שנאמר לאחר מכן "הגבל את ההר" - יש להגביל ולהגדיר את ההגבהת...

(ספר המאמרים תש"ג עמ' 136)

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני־ישראל (יט,ג)

בית יעקב אלו הנשים... אמור ראשי דברים לנשים ותגיד לבני־ישראל ותדקדק עמהם (מכילתא)

”ראשי דברים” הם כללי התורה, שמהם מסתעפים הפרטים שנאמרו רק לאנשים. אבל הכללים נאמרו דווקא לנשים, כי אצלן האמונה בה’ ויראת ה’ היא ביתר גילוי, והלוא האמונה והיראה הן כללות התורה והמצוות.

זו גם הסיבה הפנימית שנשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמא, כי הן שייכות יותר לכלל, לעצם הדבר, ופחות למצוות שהגבולו לזמן פרטי מסויים.

זה גם הביאור הפנימי שעצם וכללות היהדות תלויים באם, בעוד הפרטים, כגון אם הבן הוא כוהן, לוי או ישראל, תלויים באב.

(לקוטי־שיחות כרך לא עמ’ 97)

כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני־ישראל (יט,ג)

לבית יעקב: אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. ותגיד לבני־ישראל: עונשים ודקדוקין, פרש לזכרים דברים הקשין כגידין (רש”י)

תחילה יש לדבר אל הנשים בלשון רכה, כך שהדברים יתקבלו אצלן. לאחר שהדברים כבר נתקבלו אצל הנשים, אפשר לדבר אל הנשים דברים קשים כגידים.

(לקוטי שיחות כרך ב, עמ’ 546)

והר סיני עשן כולו (יט,יח)

”עשן” - ראשי־תיבות עולם, שנה, נפש. עולם - מקום; שנה - זמן; נפש - חיות. ופירש אדמו”ר הזקן:

משמעות ה’עשן’ שהיה בשעת מתן־תורה היא, שאז ניתנו הכוח והיכולת לברר ולהעלות את המקום והזמן ולהכניס בהם אור וחיות אלו־קיים.

(ספר המאמרים תש”א, עמ’ 129)

מפני אשר ירד עליו ה’ באש (יט,יח)

כל הענינים שהיו במתן תורה - סיבתם היא האש. ללמדך, כל עניני תורה ומצוות ועבודת ה’ בתפילה, צריכים להיות בחמימות וברשפי אש.

והכוח לזה ניתן במתן תורה - ”אשר ירד עליו ה’ באש”.

(ספר המאמרים תש”א, עמ’ 129)

משה ידבר (יט,יט)

מדוע נאמר ”משה ידבר”, בלשון עתיד, ולא ”משה דיבר” בלשון עבר? אלא: ”ידבר” הוא מלשון הנהגה והדרכה [ככתוב (תהילים מז) ”ידבר עמים תחתינו”]. ”משה ידבר” - הנהגתו והדרכתו של משה היא תמידית, בכל הדורות, וכמאמר ”אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא”.

(ספר המאמרים קונטרסים כרך א, דף מד)

וידוי בקריאת שמע שעל המיטה / ברכת ציצית וכוס הרבי

הכאה על החזה בקריאת שמע שעל המיטה

נשאלתי האם נוהגים להכות על החזה בוידוי שבקריאת שמע שעל המיטה. והטעם לספקו של השואל, שהרי בברכת 'סלח לנו' שבתפילת ערבית מנהגנו הוא שלא להכות על החזה!¹
וראיתי שב'סדר קריאת שמע שעל המיטה' שהוציא לאור הרב גינזבורג שי' (מהדורת תשס"א, עמ' 9) פשיטא ליה שיש להכות על החזה, ובהערה (*31) מציין למקורות הרנים בהכאה על החזה בעת הוידוי. אבל לא מצאתי בדבריו הוכחה לעניין קריאת שמע שעל המיטה, הנאמרת בלילה. ואם הצדק עמו, עדיין דרוש ביאור להבחנה בזה בין ההימנעות מהכאה שבתפילת ערבית למנהג ההכאה שבקריאת שמע שעל המיטה.
בינתיים מצאתי זאת בספר משנת חסידים (מסכת השכיבה פ"ו מ"ב): "ויאמר... וכל הוידוי בלשון רבים... ויכה בידו הימנית על לבו".
אגב: בסדור יעב"ץ הנפוץ, לפני ברכת 'סלח לנו', נאמר שביום שאין אומרים תחנון אינו מכה באגרוף על ליבו, ומציין לשל"ה. אך להעיר שבסדור יעב"ץ דפוס ראשון (שהדפיס הרה"ג המחבר בחייו) אין משפט זה מופיע. גם חיפשתי הדבר בשל"ה, ולעת עתה לא מצאתיו.

הרב לוי יצחק ראסקין, דומ"צ דקהילת ליובאוויטש, לונדון

תגובה

לכאורה החילוק פשוט:

בתפילת ערבית אין וידוי, ואף מדובר בשלילתו (ראה כף החיים סי' קלא ס"ק כו); ואילו בקריאת שמע שעל המיטה (אף שהיא נאמרת באותו הזמן) זהו וידוי ממש. ואף שאין תחנון (=נפילת אפיים) בלילה, ורק שכימים שאין אומרים תחנון אין אומרים גם וידוי ו'למנצח בבוא', יש אומרים שהטעם שאומרים וידוי הוא משום המבואר בכ"מ שקריאת שמע שעל המיטה היא כעין יציאת הנפש מהגוף, ו"אם לא עכשיו - אימתי".

1) אגרות קודש (חכ"א ע' עט) - להרמ"ז גרינגלאס שליט"א, עורך-משותף לס' המנהגים; ס' המנהגים-חב"ד (ע' 11). השיחה שצויין בהערה שם נמצאת בלקו"ש (ח"ב ע' 506), 'תורת מנחם-התוועדות' (ח"א ע' 6). עוד מציין שם ל"מנהגים - קונטרס צז" (סה"מ תש"ט, בראש עמ' 59 בספרור הראשון בספר זה). בשני המקורות האחרונים לא מדובר על ערבית דכל השנה, אבל באג"ק הנ"ל מופיע, ומשם לס' המנהגים.

ואולי זה הטעם גם למנהגנו (היום יום כ"ח אדר"ר. ובראש ס' המנהגים) שבקריאת שמע שעל המיטה אומרים 'למנצח בכוא' גם בימים שאין אומרים בהם תחנון (חוץ משבת ויום-טוב), אף שבתיקון חצות אין אומרים זאת באותם ימים.

הרב יוסף שמחה גינזבורג

ברכה על ציצית וכוס הרבי

כרגיל, קראתי בהנאה את בירורי ההלכה בגיליונות 'התקשרות', ורצייתי זה מזמן להעיר שני דברים: א. לגיליונות תקס"ז ותק"ע בנוגע לברכה על הציצית לאחר המקווה. זכורני, שקיבלתי בבחורתי (לפני קרוב לעשרים שנה) מהמשפיע הרב מנחם זאב גרינגלאז שיחי', שאחר המקווה ניתן לברך על הציצית. ובאם איני טועה, אף אמר שאברכים שרוצים לברך על הציצית, יכולים לעשות זאת לאחר הטבילה ביום ועש"ק אחר חצות כשטובלים לקראת שבת².

ב. לגיליון תשט"ז עמ' 16 הערה 20, בנוגע לשיעור כוסו של הרבי. להלן קטע מרשימתו של הרב בערל יוניק ז"ל, מדבריו של הרבי אליו בערב פסח תשי"א:

"אתה תשמש אותי בסדרים. קח את הצלוחית ואת הגביע ותעלה אותם, הגם שזה קצת גדול מדי. את היין בבקבוק, תעמיד בפניה מצד ימין, היכן שאני יושב. הם (=הנוכחים) יודעים שאתה לצידי, הרי שכל זה לא יהיה ניכר".
ובשולי הדברים:

איני יודע איזה גביע היה בדיוק אז, אך בגביעים שהיה מכין בשנים הבאות, שאותם הזמין בהתאם לגביע שקיבל מהרבנית, לפי בדיקה של תכולת כמה מהגביעים הללו, הגביע הכיל 5 אונס (=142 גרם).

יכול להיות שזה היה הגודל פשוט מכיוון שגודל 5 הוא יותר 'מלכותי' מהמידה של גודל מס' 4, שיש בו אמנם השיעור, אך הכוס נראית קטנה מדי.

עוד יש לעיין בלשונו הק' של הרבי, "זה קצת גדול מדי" ובלשון שכתב: "הגם ער (דעם בעכער) איז אביסול צו גרויס".

אולי היתה כוונתו "גדול מדי" לעומת שאר הגביעים שהיו עומדים על השולחן למעלה, בבית כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע.

אחד השלוחים, רוסייה

(2) ולהעיר מדברי כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע בעניין זה להרב חיים מרדכי אייזיק חודקוב ע"ה לפני תחונתו (אור לכ"ו שבת תרצ"ט - ריגא. מיומנו של הרב חודקוב. נדפס בתשורה 'עטרת זקנים' כ"ט סיון תשס"א, פ"ג ס"ז): "סיפרתי, שזה הרבה שנים שאני ישן בטלית קטן. שאל אותי, איך נוהג אני עם הברכה על הטלית קטן. אמרתי, שאיני מברך. סיפר לי, שאצלם היו נוהגים לפשוט את הטלית קטן של היום ולישון בטלית קטן אחר (משמע, כדי שלא לבוא לידי ספק הברכה בבוקר). והטעם שהיו לבושים בלילה הטלית קטן, כדי שלא להיות ערום ממצוות" עכ"ל - **המערכת**.

הרבנית חיה מושקא נ"ע

חיבור עשר ואחד עשר

...בזה גופא מגיעים אחר כך לדרגא גבוהה יותר - שאוחזים כבר בסיום עבודת כל הביורורים, ואף כבר "צחצחו את הכפתורים" וכו', וצריכים רק להיות מוכנים לקבלת משיח צדקנו - השלימות דאחד-עשר (לגמרי שלא בערך לעשר), שפועל חיבור ואיחוד דעשר (מצד עניינו הוא) - כמרומז בכ"ב שבט: כ"ב הוא אחד-עשר בכפליים (אחד-עשר יום מיום אחד-עשר בחודש האחד-עשר). זאת אומרת שבימי החודש עצמם - יש ב' פעמים אחד-עשר (נוסף לכך שזהו בחודש אחד-עשר). ויש לומר שזה מבטא תכלית השלימות דאחד-עשר (התאחדות עשר עם אחד-עשר), שגם בדרגת הגילויים ובדרגת המשפיע (יום) יש הן אחד-עשר כפי שזה מעלה את העשר (תחתונים), והן אחד-עשר מצד עצמו, מצד עצם המשפיע - אחד-עשר בטהרתו ממש, מצד עצמותו יתברך, וכן - חיבור שניהם יחד. ויש לומר שב' עניינים אלו מרומזים בב' השמות "חיה מושקא":

"חיה" קאי (בעיקר) על החיות פנימי, שמחיה את הגוף בדרך התלבשות פנימית, ו"מושקא" - שזהו מן ריח בשמים (ומברכין עליו בורא מיני בשמים), ולכמה דעות הרי זה אחד מי"א סממני הקטורת (מור) - קאי על מקיף הנשמה, כידוע שריח הוא עניין של מקיף. . וריח משיב את הנפש. . כי ריח (שמגיע למקיף הנשמה) יש בכוחו להמשיך חיות חדשה בגוף. עד יתירה מזו - הנשמה נהנית מן הריח. וכוואשר ב' תיבות אלו ("חיה מושקא") באים ביחד בשם אחד של אדם אחד, הרי זה מורה על חיבור ואיחוד של ב' העניינים יחד - שהגילוי דמקיף ועצם הנשמה (אחד-עשר, כנגד הי"א סממני הקטורת) נמשך ומתלבש (לא רק באופן מקיף, כפי שזה על-ידי ריח בלבד, אלא גם) באופן פנימי בהגוף ובעשר כוחות פנימיים. ויש לומר, שזה בא מבחינת היחידה שבנשמה כפי שהיא מאוחדת עם היחיד שלמעלה - "יחידה ליחוד", ויתירה מזה - מעצם הנשמה ("לה") כפי שהיא מאוחדת עם עצמותו יתברך, "ישראל וקודשא בריך הוא כולא חד" - שהוא נעלה הן ממקיפים והן מפנימיים, ולכן יש בכוחו לחברם ולאחדם, כל החמישה שמות יחד בגלוי.

השלב האחרון בהכנת העולם

...כשם שבגאולת מצרים, אמרו חז"ל ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים", כמו כן הוא גם בנוגע להגאולה העתידה לבוא (שעליה כתוב "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"), שתהיה בשכר ובזכות נשים צדקניות שבאותו הדור, כמאמר רבותינו ז"ל "אין הדורות נגאלים אלא בשכר נשים צדקניות שיש בדור". ובפרט על-פי המבואר בכתבי האר"י ז"ל שדור האחרון בגלות הוא גלגול של דור יוצאי מצרים.

...אם הדברים אמורים בנוגע לכל נשי ובנות ישראל, על אחת כמה וכמה בנוגע לכתו של נשיא דורנו עצמו, שנתחנכה על-ידי נשיא דורנו וכו'. ואף לאחרי הסתלקותה השפעתה ממשיכה, ובפרט שכמה וכמה מבנות ישראל, נקראות על שמה, ועל-ידי הנהגתן משמשות דוגמא חיה, כנשמות חיים בגופים חיים, שהן התחנכו לפי רוחה ועל-פי הוראותיה, ובדוגמתה (כבתו של נשיא דורנו). על-פי זה יש לומר הטעם לכך שאחרי כ"ב שבט (יום הסתלקותה של בתו) נפעל השלב האחרון בהכנת העולם (כדירה לו יתברך בתחתונים) לגאולה, כי שלימות עניין זה נעשה על-ידי ובשכר נשי ובנות ישראל.

(קטעים מהתוועדות' תשנ"ב כרך ב, עמ' 250 ואילך)

הלכות ומנהגי חב"ד

שבת-קודש פרשת יתרו

כ' בשבט

שחרית: בקריאת-התורה¹ קוראים את עשרת-הדיברות בטעם העליון². בשעת הקריאה עומד הקהל לפניו אל ספר-התורה³.
הפטרה: "בשנת מות... זרע קודש מצבתה"

1 אדמוה"ז היה קורא בתורה את עשרת-הדיברות דפרשה זו בנוסח-טעמים השונה מהנוסח דקרה"ת כל השנה, וגם מהנוסח דעשרת-הדיברות דפרשת ואתחנן, וכן נהגו גם כל בניו. הוא לימד זאת להרה"ק הרב"ש בן אדמו"ר הצמח-צדק, שלימד זאת להרה"ק הרז"א אחי כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (לקוטי דיבורים ח"ב עמ' 459, וראה גם ב'ס' התולדות - אדמוה"ז ח"ד עמ' 1070).

המנהג לקרוא את המרא-דאתרא לעלייה זו (מג"א סי' תכח ס"ק ח) אינו אחד מ'מנהגי חב"ד' (אלא אם כן יש המנסים לערער על תוקפם של הרבנים - תורת-מנחם - התוועדות' תשמ"ז ח"ב עמ' 490, עיי"ש).

2 לוח כולל-חב"ד, כדעה האחרונה בשו"ע אדמוה"ז סי' תצד ס"א. ובשו"ע שם פסק, שגם לדעה זו היחיד קורא לעצמו (שניים מקרא ואחד תרגום וכד') בטעם התחתון (ומתרגם פסוק בפסוק, כבכל התורה).

3 ספר-המנהגים עמ' 31. לוח כולל-חב"ד. זאת למרות שבשו"ע אדמוה"ז סי' תצד לא הובא המנהג, אם כי בלבוש שם הביאו; ושלל החשש (בתשובת הרמב"ם, מהדורת בלאו סי' רסג) מפני תרעומת הצדוקים, שיאמרו שרק עשרת-הדברות כתובות בתורה (עליפי ברכות יב,א) - כיוון שאינם מצויים בינינו. ובשו"ת כפיר-אהרן (סי' לט, וכ"כ בשו"ת איגרות-משה או"ח ח"ד סי' כב) כתב, שכיוון שעומדים גם בשירת הים וב'חזק' אין מקום לטעות. והחיד"א (בס' לדוד-אמת סי' ז אות ה), כתב שעליפי הארי"ז ז"ל אין עומדין בקריאה זו. וראה בעניין זה בשערי-אפרים שער ז סעיף לו ובפתחי-שערים ושערי-רחמים שם. המועדים-בהלכה עמ' שכו. שו"ת יחוה-דעת ח"א סי' כט ועוד.

הרבי הפנה את פניו לס"ת (ובשנים שהיה יושב בקרה"ת - נעמד) כמה תיבות לפני התחלת עשרת-הדיברות (ואולי כדי לצאת י"ח ההסתייגות האמורה - ראה ביחוה-דעת סוף הסימן הנ"ל).

(ישעיה ו')⁴.

יום שני,

כ"ב בשבט

יום השנה להסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חיה-מושקא⁵ ע"ה (תשמ"ח), בת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע, ואשת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו⁶.

יום שישי,

כ"ו בשבט

[למנהג רבותינו נשיאינו, קוראים הלילה, אור ליום שישי, 'שניים מקרא ואחד תרגום' מפרשת השבוע, עד שני או שלישי. ומחר מתחילים שוב מתחילת הפרשה⁷].

לאחר חצות היום, בקריאת 'שניים מקרא ואחד תרגום', קוראים גם את שתי הפטרות, של פרשת השבוע ושל פרשת שקלים⁸. [למנהג רבותינו נשיאינו, קוראים היום רק את ההפטרה של פרשת השבוע, ואת ההפטרה של פרשת שקלים קוראים מחר בשחרית⁹].

4 ספר-המנהגים עמ' 33. לוח כולל-חב"ד.

5 רגילים היו לקרוא לרבנית 'מוסיא' וכך גם היתה רגילה לחתום, גם כאשר היתה חותמת בשפות אחרות. הרבי כתב שלפעמים קראו לה גם 'מושקא' בשי"ן ימנית, אך מעולם לא שמע שיבטאו 'מוסקא' ('עבודת הקודש...! להרה"ח ר' שלום-דובער שי' לוי עמ' קנח-קס, עיי"ש).

6 מתולדותיה - בס' 'עטרת מלכות' (חיפה, תנש"א) עמ' 249. וראה רמזים בשמה והוראות מזה בקונטרס 'בך יברך ישראל', שבתוך ספר-השיחות ה'תשנ"ב, ח"ב עמ' 344, ועוד. צילום המצבה - 'ימי חב"ד' עמ' 125.

7 'היום יום' ד' טבת.

8 'היום יום' ל' סיון. ספר המנהגים עמ' 25.

ציוני שאר צדיקים

צריך עיון אם יש חשש כלשהו לפגיעה ח"ו בהתקשרות לרבותינו נשיאינו על-ידי תחנונים על ציון שאר צדיקים¹.

(ומה בדבר תלמידי הבעש"ט והמגיד, מהם שהיה להם אדמו"ר הזקן כתלמיד-חבר, כמו הרה"ק ר' אברהם המלאך, הרה"ק ר' מיכל מזלוטשוב, הרה"ק ר' מענדל מוויטבסק, הרה"ק ר' זושא מאניפולי, נשמתם עדן); ובאם נאמר שאין חשש בקשר לאמירת תהילים ולהזכרת שמות לברכה, עדיין צריך-עיון מה בדבר כתיבת פ"נ, שלכאורה הוא עניין של 'התקשרות' הנשמה בנשמת הצדיק, וכן בדבר אמירת נוסח ה'מענה לשון' על הציון, שבין השאר מופיע בו הלשון "שלום עליכם ארוננו מורנו ורבנו", וכן "לפעמים נשמה מנשמה נאצלת..."², ועל-כן, לכאורה, מי שאינו שייך לאותה הנשמה - אולי אין מקום שיאמר זאת.

השאלה נהפכה מעשית ביותר לאחרונה, כאשר מארגנים קבוצות למסע על קברי רבותינו נשיאינו, כאשר חלק מהמשתתפים מעוניין בעיקר לבקר בציונים אחרים, כמו אצל הרה"ק ר' נחמן מברסלב נ"ע בעיר אומן, כך שלמעשה כל הקבוצה מגיעה לכל הציונים. ומאידך, אם דווקא אנ"ש יימנעו מלהגיע לאיזה ציון, אולי יש בזה איזו פגיעה בכבוד הצדיק.

חשוב לברר אם ניתנה איזו הוראה בנדון מרבותינו נשיאינו, או על-כל-פנים את הנהגת גדולי החסידים בדורות הקודמים בזה.

1 ובאמת שעל-דרך זה יש מקום לדון אם ועד כמה יש מקום לשמוע דברי חסידות וכו' מהם בעלמא-דין.

לזכות

אנשי החסד הדגולים

הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו

ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,

בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש